

VELASCO, Honorio i Carmen CARO (amb la col·laboració de Françoise Pitt-Rivers) (2015), *De Julian a Julio y de Julio a Julian. Correspondencia entre Julio Caro Baroja y Julian Pitt-Rivers (1949-1991)*. Madrid, CSIC.

Yolanda Bodoque Puerta
 Universitat Rovira i Virgili

Aquest llibre conté la correspondència que durant quaranta-dos anys van mantenir els dos antropòlegs Julio Caro Baroja i Julian Pitt-Rivers. No només estem davant de les cartes que dos grans amics s'enviaven interessant-se per les seves respectives vides o les seves corresponents recerques: també i sobretot és un viatge exploratori per la memòria de la primera antropologia que va tenir lloc a Espanya i que va esdevenir així, quasi per casualitat.

Aquesta correspondència, presentada en una luxosa edició del Consejo Superior de Investigaciones Científicas i elaborada en gran format (degut al considerable volum de la informació continguda), la prologuen els seus dos editors: Honorio Velasco, catedràtic d'antropologia, estudiós i gran coneixedor de l'obra de Julian Pitt-Rivers, i Carmen Caro, bibliotecària, arxivera i gran coneixedora de l'obra i la correspondència personal de Julio Caro Baroja, el seu oncle. Tots dos han ajuntat els seus sabers i habilitats intel·lectuals per organitzar i analitzar les paraules contingudes en aquelles nombroses missives que, en diferents formats, els dos amics es van anar intercanviant al llarg dels anys. Una tercera persona, Françoise Pitt-Rivers, vídua de Julian (i la seva tercera esposa), hi col·labora no només amb un petit escrit on valora la importància d'aquella amistat, sinó també amb la possibilitat d'accedir a tota la documentació relativa a aquest peculiar vincle amistós.

El llibre està dividit en cinc parts: 1) una àmplia introducció a càrrec del Dr. Velasco, que inclou una anàlisi minuciosa del contingut de les cartes a través dels dos eixos que les guien, l'amistat i l'antropologia; 2) la valoració que la vídua de Pitt-Rivers fa de l'amistat entre Julian i Julio; 3) una extensa explicació del treball de classificació i catalogació d'aquest peculiar llegat feta per Carmen Caro, la qual també ens ofereix una reflexió sobre el que suposa fer públic el singular entorn social del seu oncle:¹ “mostrar cómo mi tío, a la vista del pano-

1 No és la primera vegada que surt a la llum la correspondència de Julio Caro Baroja. El 1996, el número de setembre de la *Revista de Occidente* va publicar “José Ortega y Gasset y Julio Caro Baroja, un dialogo

rama académico español, crea su propio entorno de extranjeros, con ideas de fuera, personas de mente abiertas y marcadas personalidades: Foster, Brenan, Pitt-Rivers...” (p. 25), una tasca que li ha suposat a ella “vivir durante el año y medio que ha durado el trabajo de edición de esta correspondencia en un mundo superior de inteligencia y sensibilidad” (p. 26); 4) la correspondència pròpiament dita, dividida en quatre períodes i introduïda per unes notes editorials prèvies, i finalment, 5) uns índexs onomàstic, temàtic i geogràfic.

A “La paradoxa de l’amistat”, un article que Julian Pitt-Rivers va publicar a *La amicitia e le amicize* el 1983, diu que hem d’entendre l’amistat com els “lazos que generan sentimientos puros que dependen de contraprestaciones recíprocas que no tienen por qué ser calculadas o interesadas, lo que exige actuar como si no se supiera. Es decir, toda amistad es a la vez expresiva (o emotiva) e instrumental”. Aquesta paradoxa de l’amistat que reflecteix l’autor es correspon fil per randa amb la relació mantinguda entre ambdós intel·lectuals durant quasi mig segle. Tots dos es van conèixer mitjançant George M. Foster, un altre antropòleg interessat en Espanya, el 1949. Foster i Caro Baroja havien entrat en contacte per motius fonamentalment acadèmics, intel·lectuals i de xarxa de relacions, i això va tenir com a conseqüència que comencessin a treballar en algun projecte conjunt que els va portar a viatjar per bona part de l’Estat fins a arribar a Andalusia, on feia poc que s’havia instal·lat Julian amb la seva primera dona, Pauline: “un matrimonio lleno de perfecciones físicas, inteligentes, finos...”, descriuria més tard Julio. La relació acadèmica a tres, que va anar fonamentant una relació d’amistat, va durar una mica més d’un any i va tenir com a escenari el territori espanyol, ja que amb l’excusa del treball de camp viatjaven, de vegades només dos i de vegades tots tres, conversaven, es feien regals i invitacions mútues a les respectives cases i s’interessaven pels corresponents esdeveniments familiars. Aviat, però, el vincle entre Julian i Julio es va revelar més proper, implicat i còmplice, de manera que quan Foster torna definitivament als Estats Units el 1950, ells dos van continuar cultivant aquesta relació d’amistat amb converses, experiències viatgeres, intercanvi de regals, hospitalitat mútua i vincle epistolar durant quaranta-un anys més, que evidencien com es van recolzar mútuament fins i tot en moments personals crítics com la mort de la

epistolar” sobre el vincle que va mantenir amb el filòsof José Ortega y Gasset, a través dels cursos que aquest organitzava i també en relació amb un viatge que Caro Baroja va realitzar al Sàhara. Més tard, el 2006, la mateixa neboda de l’antropòleg, Carmen Caro, va publicar el 2006 les cartes creuades del seu oncle amb Gerald Brenan sota el títol *Una amistad andaluza. Correspondencia entre Julio Caro Baroja y Gerald Brenan*.

mare de Julio (amb qui estava molt unit) o la separació matrimonial del Julian. La lectura de les cartes mostra nombroses referències a l'amistat entre tots dos, d'una manera més efusiva per part de Julio i més mesurada per part de Julian. Aquest fet resulta bastant xocant pel que fa a Julio Caro Baroja, ja que tot i que oferia una imatge de persona reservada i continguda (de fet escrivia cartes perquè no li agradava parlar per telèfon), en la seva relació amb Julio mostra humor, enginy, ironia, alegria, dedicació i il·lusió. De qualsevol manera, ambdós aprecien molt la possibilitat de dialogar que troben en l'altre, descobrint-se a si mateixos i definint l'altre: Caro Baroja es presenta a si mateix com a hipocondríac, mancat d'èlan de vie, ombrívol, observador més que protagonista, arcaic i antimecànic; Pitt-Rivers, al seu torn, com a indolent, lent de cervell, neuròtic i dubitatiu. Julio veu en Julian una capacitat intel·lectual fabulosa, originalitat i manca de prejudicis, habilitat, optimisme i joventut d'esperit; Julian considera Julio per sobre de tot un mestre (de fet, és a ell a qui dedica la publicació el 1954 de la seva tesi doctoral *The People of the Sierra*). De qualsevol manera, tal com destaca Honorio Velasco, tots dos van ser "hábiles en el cultivo de la amistad mediante una serie de gestos profusos, cuidados en la reciprocidad, velando ambos por atender a deseos no necesariamente expresados del otro y haciéndolo siempre con disposición y naturalidad, sin forzarlos, sin demandarlos, sin excederse en los límites de la prudencia".

Es podria dir que la part instrumental d'aquesta relació d'amistat seria el suport mutu que es van prestar en les carreres professionals respectives. Quan a l'inici es van trobar Pitt-Rivers, Caro Baroja i Foster, els seus interessos partien de posicions diferents: un doctorand, un director de museu i el responsable d'una institució de recerca convergien en interessos teòrics i metodològics semblants, que al mateix temps no compartien amb folkloristes, prehistoriadors, etnòlegs i antropòlegs físics del país. Com va explicar Pitt-Rivers a "A personal memoir" (1987), probablement en aquells moments eren els únics tres antropòlegs socials i culturals que treballaven a Espanya. Mentre que amb Foster la correspondència va ser molt ocasional i les visites mútues es van produir de tant en tant, la relació intel·lectual entre Julian i Julio revela el que Honorio Velasco anomena "tuteles mútues" en forma d'intercanvi d'ajuda acadèmica, treballs i dedicació a projectes de l'altre. Vegem-les. Julio va tutelar el treball de camp de Julian, proporcionant-li bibliografia i coneixement local sobre història i antropologia a Espanya, cartes de presentació i discussions sobre determinats

temes, com la crítica al funcionalisme i l'estructural funcionalisme. Durant la fase de redacció de la tesi doctoral, a més, li va matisar determinats aspectes del marc teòric i li va aportar alguns suggeriments, de manera que, quan va arribar el moment de la lectura, Julio era allà, a Oxford, donant suport al seu amic. Julian, per la seva banda, es va quedar fascinat pel saber enciclopèdic de Julio. Conscient del seu aïllament intel·lectual, el va proveir de bibliografia que no es podia trobar a Espanya i el va convidar a Anglaterra, on li va proporcionar allotjament i el va introduir als *colleges*, a l'Institut d'Antropologia Social, on va conèixer Evans-Pritchard i el seu cercle de deixebles. També el va presentar a la seva aristocràtica família, amb la qual va viure una intensa vida social. Julian també va difondre en els seus cercles l'obra de Julio, amb la qual cosa li va proporcionar obertura a l'exterior i la possibilitat de socialitzar-se en cercles acadèmics de gran prestigi.

Tots dos, d'alguna manera, van encarnar l'antropologia social a Espanya, tot i que sense ser ni pretendre fer escola, ja que no només van fer els primers treballs antropològics, sinó que també van contribuir a difondre, a institucionalitzar i a consolidar la disciplina. De fet, mitjançant la seva influència altres investigadors internacionals, com Michael Kenny, Willian Douglass i Susan Tax, i nacionals, com Víctor Pérez Díaz o Carmelo Lisón, van continuar fent antropologia i desenvolupant la disciplina amb temes com els estudis de comunitat, d'estructura social, de rituals o de bruixeria.

En definitiva, no es tracta d'un llibre acadèmic, tot i que conté una part important de la història de l'antropologia a Espanya i també una certa mirada sobre la trista i erma situació en què vivia el país durant aquests anys; tampoc es tracta d'una novel·la, tot i que les cartes mostren el testimoni en primera persona d'una amistat viscuda entre dos homes que se sabien a si mateixos especials. Sigui com sigui, la seva lectura és animada pel gènere epistolar. I ja sabem que la publicació pòstuma de material personal sempre promet revelar algun aspecte ignorat de la història de la nostra estimada disciplina.